№ 96 Յուլիսի 3 Կիրակի

1883

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Յուլիսի 3 Կիրակի № 96

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

„ՄՇԱԿԻ“ խմբագրի անակնկալ հիւանդութեան պատճառով „Մշակը“ երկու շաբաթ շարունակ չի հրատարակվի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Արդուինից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Գերմանիայից: Արտաքին լուրեր:— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Նաւթային արդիւնաբերութիւնը և նրա ֆինանսական կողմը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴՈՒԻՆԻՑ

Յունիսի 24-ին

Յունիսի սկիզբներին կատարվեցան Սահակեան ուսումնարանի հարցաքննութիւնները: Ներկայ էր հանդիսին և հարցաքննութեանց՝ Բաթումի և Կարուց նահանգաց առաջնորդ Ազնաւեան սրբազան: Քննութիւնները շատ յաջող անցան: Սրբ. առաջնորդը գովեց ուսուցչաց ջանքերն և տեսչի ու հոգաբարձուաց հոգացողութիւնը: Պէտք է խոստովանել որ դիտելով մի կողմից ժողովրդեան մեծ մասի սառնասրտութիւնը, և միւս կողմից այլ և այլ հանգամանաց անյաջողութիւնը, տեսուչը և ուսուցիչք շատ յաջող ելքի հասան: Եօթ աշակերտ առաջին դասատան Բ. բաժանման՝ արծաթեայ խաչի արժանացան ս. առաջնորդի կողմից: Աշակերտներից 5 լուսաւորչական էին և 2 կաթօլիկ: Հարցաքննութեանց վերջանալուց յետոյ ս. առաջնորդը սկսաւ պարապվել եկեղեցական հաշիւների և գործերի կարգադրութեամբ: Ամեն տեղ, ուր դպրոցները նիւթապէս ապահովված չեն, ժողովրդի մէջ տիրում է երկպառակութիւն, մանաւանդ եթէ նորա մտաւոր զարգացման կէտը ջերմաչափի սառնութեան աստիճանի վրա լինի: Արդուին քաղաքը, որ դեռ հազիւ հազ թօթափած է թրքաց տիրապետութիւնը՝ մեծ քայլերի պէտք ունի որ կարողանայ յառաջադիմութեան նշոյլին հասնել... Եւ, մեծապէս ճշմարիտ է, որ, ոչ փոքրիկ լուսաւորչական հայ հասարակութիւնը իր մի քանի խոհական անդամներով և ոչ կաթօլիկ հայերն իրենց բազմութեամբն ու վարդապետներովը, առ այժմ, կարող չեն իրենց համար հաստատութիւններ հիմնել, շարունակել և բարւոքել: Տեղական ոյժը շատ սահմանափակված է: իսկ տեղական հոգևորականութիւնը ոչ թէ միայն շատ քիչ է մտածում նոր կարգի, նոր ձևի, նոր մտքերի վրա, այլ և իր հնութեան կոչտ զանգուածն աշխատում է որչափ կարելի է ձեռքից չը սահեցնել: Դեռ այն ժամանակումն ենք, որ լուսաւորչական հասարակութեան մեծագոյն մասը տրտնջում է թէ ինչու սաղմոսն ու նարեկը չեն շարունակվում դպրոցում, ինչու մի կաթօլիկ երիտասարդ խառնվում է իրենց դպրոցական գործերում և ինչու մի այլ կաթօլիկ պատանի համարձակվում է հոգաբարձուի պաշտօն ընդունել իրենց դպրոցում: Իսկ կաթօլիկ հասարակութիւնը դեռ արժան չէ համարում այդպիսի բաների վրա դարձնել իր ուշադրութիւնը. դպրոցական բարւոքում մեծ գին չունէ իրեն համար: Թող ինչպէս կուզէ վարուի դպրոցների հետ հոգևորականութիւնը, բաւական է որ երեխաները մինչև երեկոյ ուսումնարանում մնան և տուն չը գան, անհանգիստ չանեն իրենց խաղերովը: Բայց միւս կողմանէ ժլատ չեն մեղադրելու մէջ այն կաթօլիկ երիտասարդներին, որոնք լուսաւորչականաց ուսումնարանում գործելով, այդտեղ կաթօլիկ աշակերտներ էլ են մտցնում: Գործիչներ կան և բազմաթիւ էլ են, սակայն, ափսոս, որ նրանք մոլորվում են դեռ կարծելով թէ անընդհատ յոգնեցնելով այդ մի քանի գործիչներին և աշխատելով նրանց գործունէութեանը վնասել, իրենք շատ փառաւոր հետևանքի կը հասնեն:

Առաջնորդ Ազնաւեան սրբազան, ուրախալի է նկատել որ անվեհեր ոգով, աշխատութեամբ և կենդանի քարոզներով, մանաւանդ իր օրինակովն էլ աշխատում է անխտիր, այդ վնասակար ուղղութեան առաջն առնել և նոր գաղափարներով կազդուրել հասարակութեան բարոյականը:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս 25 յունիսի

Մօտ երկու ամիս առաջ համաձայն հրաւէրի Թեմական առաջնորդի, Թիֆլիսի համքարների գլխաւորները (ուստաբաշի) պատիւ ունեցան ներկայանալ նորին սրբազնութեանը: Խօսակցութեան առարկան դարձաւ մեր ժողովրդի բազմադարեան այն վնասակար սովորութիւնը, որ քելեխ է անուանվում: Սրբազանը սկսեց բացատրել թէ որքան վնասակար է այդ սովորութիւնը, որքան վնասներ են առաջանում նրանից, մանաւանդ չքաւոր ժողովրդի համար, որին քելեխը իր ահագին ծախսերով շատ անգամ հասցնում է վերջին աղքատութեան: Սրբազանը առաջարկեց մի այնպիսի միջոց, որով կարելի լինէր վերցնել ժողովրդի միջից այս վնասաբեր սովորութիւնը, այն է՝ առաջուց ստուգել. եթէ հանգուցեալի տէրը քելեխ է պատրաստում, համքար չը տանել ննջեցեալը թաղելու ժամանակ: Այս կարգը մտցնելու բոլոր ուստաբաշիները համաձայնութիւն յայտնեցին:

Ես այդտեղ մտադիր եմ իմ կարծիքս էլ յայտնել և աւելացնում եմ որ եթէ սրբազանը ցանկանում է ազատել ժողովուրդը քելեխ ասված աւելորդ, անօգուտ և վնասաբեր ծախսերից, պէտք է նոյնպէս ազատել նոյն ժողովուրդը և քահանաների մի քանի հարստահարութիւններից, օրինակի համար որ նրանք ննջեցեալ թաղելուց յետոյ չասեն «ողորմած հոգին քուլաջա ունէր, սահաթ ունէր, քամար ունէր,—այդ ամենն էլ տէրտէրին պիտի տաք, դրանք իրաւամբ տէրտէրին են պատկանում:» Այսպիսով այդ կողոպուտ ասված սովորութեամբ մեր քահանաները կատարելապէս աղքատացնում են առանց այն էլ աղքատ ժողովրդին, քանի որ գուցէ այն առարկաները խեղճ որբերի և այրիի համար ապրելու վերջին յոյս պիտի լինէին. նրանք ծախվելով որբերի համար հացի կտոր կապահովացնէին գոնէ մի առ ժամանակ:

Կան մարդիկ որոնք այդտեղ էլ պաշտպան են հանդիսանում քահանաներին: Նրանք ասում են թէ երբ հանգուցեալի տէրը ուզում է քելեխ անել և փող չէ ունենում, այնպէս որ ստիպված է ուրիշից մի յայտնի գումար փոխ ուզել,—այդտեղ քահանաները երաշխաւոր են դառնում և վերջը, շատ անգամ, իրանք էլ վնասվում են, և այլն: Բայց ցաւելով պիտի ասեմ, որ ակամայ սխալվում են նրանք, որոնք հաւատացած են, կամ հաւատում են որ մեր, մանաւանդ Թիֆլիսի հայ քահանաները ուրիշ աղբիւր չունեն ապրելու բացի քելեխից, մեռել թաղելուց և կողոպուտից: Գիտեմ որ ինձ կը պատասխանեն թէ քահանաները ռոճիկ չեն ստանում, ապա ինչ անեն: Բայց միթէ, կը պատասխանեմ ես, ռոճիկը չը ստանալը իրաւունք է տալիս նրանց ննջեցեալի տիրոջից նրա վերջին ունեցածն էլ առնել:

Այս բաների վրա հարկաւոր է որ մեր բարձր հոգևոր իշխանութիւնը պատշաճ ուշադրութիւն դարձնի:

Մելիք-Ղալաբէգեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հին-Նախիջևանի Սարգիս քահանայ Դօվլաթեան Օրբէլեանց, որ նորերումս մի նամակ էր տպել «Մշակի» մէջ Օրբէլեանց տոհմի ժառանգութեան մասին, խնդրում է մեզ իր տպված նամակում ուղղել հետևեալ սխալը: փոխանակ Նորավանք գրելու, նամակում սխալմամբ Կարմիրվանք էր գրված:

—

Երեք օր շարունակ Ռուսաստանի փօստը չէր գալիս: Յունիսի 27-ին միանգամից հասաւ Թիֆլիս Ռուսաստանի երեք օրվայ փօստը:

—

Այն 12 ռուբլ փողով որ մենք ստացանք Սըղնախից, որի մասին նորերումս յայտնեցինք, կուղարկենք յուլիս ամսից սկսած կէս տարով «Մըշակ» լրագրի երկու օրինակ՝ մին Վարդաշէն գիւղի հայոց դպրոցին, միւսը Նիժ գիւղի հայոց դպրոցին: Երկու գիւղերն էլ գտնվում են Նուխու գաւառում:

—

Ձիաքարշ երկաթուղու րէլսները արդէն դրված են Թիֆլիսի գրեթէ այն ամեն փողոցներում, որտեղ սկզբից էլ մտադրութիւն կար ձիաքարշ երկաթուղին անցկացնելու: Բայց մեզ զարմացնում է որ Միքայէլեան կամուրջի վրա ընկերութիւնը դրել է երկու զոյգ րէլսներ և աւելի էլ զարմա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

—

Այս վերնագրով տպվեցաւ «Новости» լրագրում պ. Լիւդվիգ Նոբէլի նամակը: Ես մտադիր չեմ այստեղ թարգման լինել նրա ամբողջ նամակին, բաւական է եթէ կանգ առնենք սրա այն մասի վրա, որտեղ պ. Նոբէլ աւետաւորում է ընթերցող հասարակութեանը այն երջանիկ մօտիկ ապագան, երբ նաւթային ասպարէզի գառնուկները ու գայլերը հաշտ և միաբան, գորովալի եղբայրսիրութեամբ պիտի արածեն Ռուսաստանի լայնածաւալ ու սիրճազարդ հովիտներում: «Հեռի չէ արդէն այն ժամանակը, երբ «ընկերութեան» ամենայն արդի ենթադրութիւնները կիրագործվեն իսպառ: Այն ժամանակ, պիտի յուսալ, իրանք իրանց կը դադարեն այն՝ ոչ մի բանի վրա չը հիմնած՝ կարծիքները ընկերութեան առանձին արտօնութիւնների վերաբերութեամբ, նրա մենավաճառական յաւակնութիւնների վրա, նրա՝ իբր թէ հայցած դրամական նպաստի աղագաւ: Եւ, կարելի է, ամենքը միահաղոյն կը ճանաչեն այն ժամանակ, ինչպէս նրա հասարակաօգուտ ձեռնարկութիւնը, նոյնպէս»... և այլն: Սրանից աւելի ես ծանրակշիռ առհաւատչեայ, որ բարօրութիւնը շուտով պիտի տիրէ նաւթային գործի մէջ... Բագուի մեր եղբայրակիցներին մնում է միայն սպասել ու յուսալ, յուսալ ու սպասել, որ «Եղ. Նոբէլ ընկերութեան» հետ ձեռք ձեռքի տուած պիտի ծաղկացնեն անդրկովկասեան նաւթի արդիւնաբերութիւնը...

Թոյլ կը տաք ինձ անշուշտ առաջ բերել ամբողջութեամբ պ. Նոբէլի նամակի այն մասը, որը, իմ կարծիքով, արժանի է խորին ուշադրութեան և որի վրա պիտի խօսեմ այստեղ:

«Ընթացիկ տարում, գրում է նա,—ամեն ապրսպրած և արդէն պատրաստի շոգենաւերը Բագու հասնելուց յետ, «Եղ. Նոբէլ ընկերութիւնը» կունենայ բաւականաչափ միջոց, որ նաւագնացութեան ժամանակաշրջանում կարողանայ տեղափոխել Բագուից Ցարիցին 18 միլլիոն պուդ կերոսին: Երկաթուղիների վրա այսչափ կերոսինը կրելու համար, «ընկերութիւնը» ունի համապատասխան քանակութեամբ նաւթակրակառքեր: Այսպէս, պատրաստի ունենալով բեռնակրութեան միջոցները՝ աւելի քան թէ հարկաւոր է՝ տեղափոխելու համար կերոսինի այն ամբողջ քանակութիւնը, որին պահանջ է դնում ռուսաց շուկան, ընկերութիւնը ունի կարողութիւն առաջարկել Բագուի գործարանատէրերին իր միջնորդութիւնը՝ Բագուի մէջ արդիւնաբերած կերոսինը կրելու ու նրան հովանաւորելու:»

Այդ միջնորդութիւնը ընկերութիւնը պիտի կատարէ հետևեալ գլխաւոր հիմանց վրա.

«Ընդունելով գործարանատէրերից կերոսինը Բագուում, ընկերութիւնը պիտի պարտաւորվի հասցնելու այդ ապրանքը Ռուսաստանում իրան պատկանեալ պահեստները, ըստ ընտրութեան ապրանքատէրի: Այս բեռնակրութեան և՝ պայմանաւորեալ ժամանակի ընթացքում՝ ապրանքի հովանաւորութեան համար նա պիտի առնէ պայմանեալ վարձ:»

«Ի վկայութիւն կերոսինի ընդունելութեան՝ կը տրվի կվիտանցիա (ստացագիր) կամ վարրանտ, նշանակելով նրա մէջ—ապրանքի քանակութիւնը և որակութիւնը, ամբարանոցը՝ որտեղից նա յետ պիտի յանձնվի տիրոջը՝ և այն ժամանակը, որի ընթացքում պիտի պահվի նա աւազանի (reservoir) մէջ:»

«Ստացագիրը կամ վարրանտը՝ ըստ ուղարկողի ցանկութեան՝ կը գրվի կամ յատուկ անունի, կամ այդ թուղթը յանձնման կացուցանողի վրա: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ տեղափոխելու համար յանձնելի ապրանքը, պիտի ունենայ յայտնի որակութիւնը և համապատասխանէ յայտնի պայմաններին: Աւազանի մէջ գտնված կերոսինի քանակութիւնը կը յայտարարվի ընդհանուր տեղեկութիւն: Կերոսինի տէրը, ընձեռելով ապրանքը ընկերութեանը և ստանալով նրա փոխարէն վարրանտ, ազատվում է նրան փոխադրելու և հովանաւորելու ամենայն տեսակ հոգսերից, երկիւղ չի ունենայ վիժակի (утечка) կորուստից, կարող է միշտ վաճառել կամ գրաւ դնել իր վարրանտը, ինչպէս առձեռն պատրաստ ապրանք: Այս է մօտամերձ խնդիրը, որը «Եղ. Նոբէլ ընկերութիւնը» պիտի իրականացնէ և որի հիմանց մէջ դրած է աշխատանքի պահպանումն և հասարակաց օգուտը: 1884 թուականում—և ոչ հեռի—ընկերութիւնը յոյս ունի հասնել այս խնդրի գոհացուցիչ լուծմանը: Կարողանալով յանձն առնել կերոսինի բեռնակրելը և նրան հովանաւորելը աւելի էժան քան մի ո և իցէ ուրիշը, ընկերութիւնը հաւատացած է, որ նրա առաջարկութիւնը պատրաստութեամբ կընդունվի Բագուի ամեն գործարանատէրից: Ընկերութեան գոյքի մեծութիւնը կը լինի մշտական երաշխաւորութիւն իր վրա ընդունած պարտաւորութեանց մասին, և մի որ և է կարճատև ժամանակից յետոյ, շատ հաւանական է, նրա վարրանտները նոյն իսկ այնպէս, որպէս «Standard Oil C—ny» այժմեան վարրանտները կը յարգվեն ինչպէս առձեռն ապրանք կերոսինի շուկայում: Հաստատելով էժան բեռնակրութիւն և ապահովելով ապրանքի պահպանողութիւնը, «ընկերութիւնը» կարծում է ծառայութիւն ցոյց տալ գործարանատէրերին, իսկ որչափ խարելով կերոսինը նոյն իսկ ընդունելու ժամանակ և հաստելով չափ ու կանոն նրա որակութեանը ու անփոփոխութեանը բացավառվելու կողմից, ընկերութիւնը ըստ այսմ կը բաւականացնի սպառողների գլխաւոր պահանջները:»

Այս հատուածից երևում է. առաջին, «Եղ. Նոբ. ընկերութիւնը» պիտի առաջարկէ կերոսինի համար էժան բեռնակրութիւն. երկրորդ, դրամական յարգը պիտի կացուցանէ կարծր հիմանց վրա, ներմուծելով Ռուսաստանի նաւթային վաճառականութեան մէջ վարրանտի դրութիւնը (система): Այս երկու խիկ կէտի գլուխ հանելը շատ ցանկալի պիտի լինի վաճառականութեանը, աւե-

նում ենք որ դրան համաձայնութիւն է տուել քաղաքը: Կամուրջը իսկապէս այն աստիճան նեղ է, որ հազիւ կարելի էր ռէլսների երկու կողմ ֆայետոններով անցնել, եթէ կամուրջի վրա դրուած լինէր ռէլսների մի զոյգ, բայց այժմ, երբ դրվեցան ռէլսների երկու զոյգ, մենք կարծում ենք որ կամուրջի կողքերից անհնարին կը լինի անցնել ֆայետոնով: Կարող են մեծ դժբաղդութիւններ պատահել ամեն անգամ, երբ ձիաքարշ երկաթուղու վագօնը կը հանդիպի կամուրջի վրա երթևեկող ֆայէտոններին: Չենք հասկանում՝ ինչի վրա է մտածում քաղաքային վարչութիւնը:

—

Մենք շատ անգամ կրկնեցինք որ հիւսիսային կլիմայում մեր ուսանող երիտասարդները, մանաւանդ չքաւորները զոհ են գնում: Կովկասեցի ուսանողները գոնէ գնային Խարկով, Կիեվ, Օդէսսա, կամ Կազան, նոյն իսկ Մոսկվա կամ Դորպատ բարձր ուսում ստանալու համար, բայց ոչ թէ Ս. Պետերբուրգ, որի կլիմային ամենևին չեն դիմանում ոչ հայերը, ոչ էլ վրացիք: Ահա նորերումս դարձեալ մի հայ երիտասարդ զոհ գնաց Ս. Պետերբուրգի կլիմային: Նիկողայոս Տէր-Գէորգեան, որ ուսանող էր Ս. Պետերբուրգի համալսարանում, այնտեղ մի քանի ամիս առաջ հիւանդացաւ կուրծքի ցաւով և այժմ, օդափոխութեան համար վերադառնալով իր հայրենիքը, Գանձակ, այս օրերս վախճանվեցաւ իր հայրական տան մէջ: Կրկնում ենք, քանի որ մենք չունենք մի համալսարան Անդրկովկասում, լաւ է որ մեր երիտասարդութիւնը մի անգամ ընդ միշտ հասկանայ, որ կովկասեցին չէ կարող դիմանալ Ս. Պետերբուրգի կլիմային, այլ թող գնան բարձրագոյն ուսում ստանալու համար հարաւային Ռուսաստանի քաղաքները, որտեղ համալսարաններ կան: Նոյն իսկ Մոսկվան աւելի առողջ կլիմա ունի, քան Ս. Պետերբուրգ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Հալբերշտադ 28 մայիսի

Հալբերշտադ մի փոքրիկ քաղաք է Բեռլինից ոչ շատ հեռու. Նա Պրուսիայի հին քաղաքներից մէկն է: Նա սփռված է ընդարձակ դաշտի մէջ, միայն հարաւային կողմից ալիաձև տարածվում են Հարց սարերի ճիւղերը, ծածկված թանձր անտառով: Հալբերշտադ ունի մօտ 30,000 բնակիչ: Քաղաքի միջին մասը առաջ շրջապատված է եղել պարսպով և աշտարակներով, որոնք այժմ կիսաւեր են: Փողոցները բոլորը ծածկված են տաշած քարով, թէ հետևակների և թէ կառքերի մանգալու համար: Փողոցի երկու կողմից ծառեր են տնկած, ամբողջ քաղաքի տակով ճիւղաւորված են ջրանցքեր, քաղաքը ամբողջապէս գազով է լուսաւորվում: Քաղաքի մաքրութիւնը, բնակիչների աշխատասիրութիւնը և լուսաւորութեան չափը այնքան բարձր են, որ առանց տեսնելու, դժուար է մի կովկասեցու համար դրա մասին մի գաղափար կազմել:

Հին Յունաստանը պարծենում էր համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող իր փիլիսոփաներով, իսկ Գերմանիայի քաղաքները այժմս էլ կարող են պարծենալ իրանց երևելի մանկավարժներով: Հալբերշտադն էլ նշանաւոր է այդ կողմից գերմանական քաղաքների մէջ: Այստեղ է գտնվում Ուսուցչական դպրոցը, որի դիրեկտորը, երևելի մանկավարժ Քեր, յայտնի է այժմ ողջ մանկավարժական աշխարհին: Այդ ուսումնարանումն է դասախօսում և երևելի մանկավարժ Ենիքէ: Այս երկուսն էլ յայտնի են, թէ ողջ Գերմանիայում և թէ Ռուսաստանի մայրաքաղաքներում: Մանկավարժ Ցիլլէր, որ բնակվում է Լայպցիգում, չունի այժմ իր նախնի նշանակութիւնը. Նրա թէօրիան այժմ հնացած է համարվում և յետին պլանի վրա է մնացել. նոյն իսկ նրա աշակերտներից Գերմանիայում շատ էլ շնորհակալութիւն անող չը կայ նրա հնացած, մասամբ այժմեան պահանջներին հակառակ ուղղութեան համար:

Հալբերշտադի Ուսուցչական դպրանոցը քաղաքիս ամենամեծ շինութիւններից մէկն է, շրջապատված գեղեցիկ այգիով և պարտիզով: Դպրանոցի ստորին յարկումն է և տարրական ուսումնարանը, ուր ապագայ ուսուցչացուները փորձնական դասեր են տալիս: Քերի դասախօսութիւնները ուսանողներին և ուսանողների գործնական դասերը տարրական ուսումնարանում թէ մինչև ո՛ր աստիճան կատարելութեան են հասցրած,—անհնարին է մի նամակով նկարագրել, ուստի ես կաշխատեմ այլ անգամ այդ մասին խօսելու երկարօրէն: Բացի ուսուցչական դպրանոցից, այստեղ կայ նմանապէս կլասիկական գիմնազիա, ռէալական ուսումնարան և բազմաթիւ ուրիշ միջնակարգ և տարրական դպրոցներ: Հալբերշտադ իր շրջակաների լուսաւորութեան կենտրոն է: Այստեղի ուսումնարանների ամենագլխաւոր արժանաւորութիւնը կայանում է նրանում, որ նրանք յարմարեցրած են կեանքին և ամենը ինչ որ ուսանում են դպրոցներում, ամբողջութեամբ գործադրվում է կեանքում: Այն ամենը, ինչ կեանքի մէջ պիտի հանդիպի աշակերտը, աւանդվում է նրան ուսումնարանում: Կեանքի մէջ կարող էք տեսնել ուսումնարանի պատկերը, իսկ ուսումնարանի մէջ կեանքի պատկերը:

Այստեղ ակամայ յիշում եմ որ մեր ուսումնարանները, ընդհակառակն, միայն սխօլաստիկային հիմնարկութիւններ են դարձած, որոնք միանգամայն կապ չունեն կեանքի հետ և որոնք մեռցնում են աշակերտի ուղեղը: Մեզանում աշակերտը ամբողջ տաս տարի գեղերվում է դպրոցում և ի վերջոյ, երբ աւարտում է, նա իրան զգում է մարդկութիւնից անջատված, խորթացած արարած: Նա հասարակութիւնից խրտնում է, սիրում է միայնութիւն, տեսնում է որ կեանքի մէջ նրա ուսածը ամենևին չէ գործադրվում: Սովորածը մնում է՝ մեռած թւեր, մեռած տառեր ու գծեր: Աւարտելուց յետոյ նա նոր է նկատում որ կեանքի համար չէ պատրաստված, նա ոչինչ չը գիտէ, նա մի քանամեայ մանուկ է: Եւ այդ բոլորը, ի հարկէ, նա զգում է այն ժամանակ, երբ տեսնում է թէ ինչ է ճշմարիտ կեանքը, ինչ է կեանքի նախապատրաստութիւնը:

Ա. Տէր-Յակոբեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Одесск. Листокъ» լրագրի մէջ կարդում ենք հետևեալը: «Հայկական խնդրին, ըստ երևոյթին, վիճակված կը լինի շուտով իր վրա դարձնել ընդհանուրի ուշադրութիւնը և հերթական հարց կը դառնայ: Մենք իր ժամանակին մատնացոյց էինք անում այն զանազանակերպ ցոյցերի վրա, որոնց հիմնական նպատակն էր բարձրացնել վարագոյրը Թիւրքաց հայերի վերին աստիճանի թշուառ դրութիւնից: Այժմ, շատ հաւանական է, որ այդ ցոյցերը կաւելանան այն պատճառով, որ տառապեալ ազգաբնակութեան համար զօրեղ Անգլիան ևս ձայն բարձրացրեց: Մենք արդէն հաղորդեցինք որ Սէն-Ջէմի մինիստրութիւնը Կ. Պօլսի իր դեսպանի, լօրդ Դիւֆէրինի շրթունքներով, թախանձանօք պահանջում էր սուլթանից խոստացած վերանորոգութիւնների մտցնելը Թիւրքաց նահանգներում և, գլխաւորապէս Հայաստանում, ուր քիւրդ ցեղերի աւազակութիւնները և բռնաբարութիւնները մշտական սարսափի մէջ են պահում հայ ազգաբնակութեանը: Բարձրագոյն Դուռը, վկայելով իր բարի դիտաւորութիւնների մասին, այնու ամենայնիւ, իր սովորութեան համեմատ, հարկաւոր համարեց Անգլիային հակառակվել, որ վերջ ի վերոյ, ի հարկէ, բացի ժամանակի կորուստից, ոչինչ հետևանք չի ունենայ: Այդ անօգուտ հակառակութիւնները բաց արին լօրդ Դիւֆէրինի լեզուն: Այժմ արձակուրդ ունենալով, նա այս օրերս Լօնդօնում սուլթանի հայ հպատակների կողմից մի պատգամաւորութիւն ընդունեց, որոնք եկել էին նրա մօտ խնդրելու Անգլիայի պաշտպանութիւնը: Լօրդ-դեսպանը, որպէս և պէտք էր սպասել, պատգամաւորութեան գանգատներին և խնդիրքներին մեծ համակրութեամբ վերաբերվեցաւ: Այդ ժամանակ սկսեց այնպիսի բացատրութիւններ տալ, որ արտասահմանեան լրագիրները կատարելապէս ապշած են: Դիւանագիտութեան ժամանակագրութիւնների մէջ այդպիսի անկեղծութիւն դեռ ևս եղած չէ: Սուլթանի հայ հպատակների պատգամաւորութեանը բրիտանական դեսպանը ասեց նոյնը, ինչ որ ասել էր նա նրանց թագաւորին տեսակցութիւններից մէկի ժամանակ: Եթէ ուշադրութեան առնենք այն հանգամանքը, որ տեսակցութեան ժամանակ եղած խօսակցութիւնը դեռ ևս չէ մտել «կապոյտ գրքի» մէջ, այսինքն դիւանագիտական պաշտօնական դօկումենտների մէջ, այն ժամանակ լօրդ Դիւֆէրինի քայլը առաւել ևս օտարոտի կերևայ: Դիւանագիտական սովորութիւնները արգելում են այս կամ այն պետութեան ներկայացուցչին կանգնել թագաւորի, ում մօտ որ նա նշանակված է, և նրա հպատակների մէջը: Լօրդ Դիւֆէրին ոչ միայն քանդեց այդ ծէսը, բայց անկեղծութեան ճանապարհի վրա աւելի էլ հեռու գնաց: Այդպէս, նա ասեց պատգամաւորութեանը, որ մեծ յոյսեր չը դնի սուլթանի խոստումներին վրա և որ նա (պատգամաւորութիւնը) համբերութիւն ունենայ, որը, սակայն հեշտ է կորցնել Թիւրքաց հայերի դրութիւնը համեմատելով Ռուսաց նահանգներում ապրող հայերի համեմատաբար բախտաւոր դրութեան հետ: Լօրդ Դիւֆէրին մինչև վերջը բացայայտ ասում էր իր մտքերը, յայտնելով, որ Հայաստանում լինելի յեղափոխութեան մասին նա խօսեց իրան սուլթանի հետ: Այդ հանգամանքը յուզմունք գցեց դիւանագիտութեան և մանաւանդ Թիւրքաց դիպլօմատիայի մէջ, որը լօրդ Դիւֆէրինի անկեղծ խօսքերը ընդունեց որպէս խորհուրդ Թիւրքաց հայերին՝ ապստամբվել Թիւրքաց տէրութեան դէմ: Եթէ զօրաւոր Անգլիան ոչ միայն հասկանում է, այլ և արդարացնում է այդպիսի ապստամբութեան հնարաւորութիւնը Հայաստանի չափազանց թշուառ դրութեամբ և Թիւրքաց վարչութեան անգործութեամբ, ուրեմն ինչպէս—հարցնում է թիւրքաց դիպլօմատիան—հայերը չը յուսան Անգլիայի համակրութեան և օգնութեան վրա իրանց օրինաւոր թագաւորի դէմ ապստամբվելու միջոցին: Մի կողմ թողնելով դիւանագիտութեան անբաւականութիւնը և հակառակութիւնները դիւանագիտական էտիկէտի զանազան նրբութիւնների մասին, մենք ցոյց կը տանք միայն զօրդեան նոր հանգոյցի երևալը բազմաբարդ արևելեան խնդրում, Լօնդօնի այդ ժամանակակից արկղում: Առ ձեռն առանց դրան ևս արդէն բազմաթիւ դժուարութիւններին աւելացաւ մի նոր դժուարութիւն, որին վիճակված կը լինի արիւնահեղ կռուի պատճառ դառնալ: Ճիշդ է, որ լօրդ Դիւֆէրին խորհուրդ է տալիս պատգամաւորութեանը համբերել, շատ կարելի է նա մինչև անգամ խորհուրդ տուեց նրան կարդալ Բեօրնէի «Հիմն Համբերութեանը», բայց այդ խորհուրդը ոչինչ նշանակութիւն չէ կարող ունենալ, քանի որ գործերի դրութիւնը Թիւրքաց Հայաստանում նոյնը կը մնայ, ինչպէս որ մինչև այժմ էր: Փոխանակ Դիւֆէրինին խորհուրդ տալու չը խախտել էտիկէտի տարրական կանոնները, Թիւրքաց դիպլօմատիան սուլթանին և նրա հպատակներին աւելի մեծ օգուտներ տալու համար կարող էր վերին աստիճանի անհրաժեշտ վերանորոգութիւններ մտցնելով զբաղվել:»

—

լի ասենք՝ այդ գործոնների բացակայութիւնը մեծ թերութիւն է մեր վաճառականութեան մէջ, և այս է մասամբ պատճառ որ նա յետ է մնացել արևմտեան Եւրոպայի և Ամերիկայի վաճառականութիւնից... Բայց տեսնենք թէ՝ արդեօք՝ այն կանանչ ու կարմիր գուշակութիւնները, որ անում է պ. Նոբել, կիրականանան նրա մատնացոյց արած միջոցներով:

Այս կասկածանքը ինքն ըստ ինքեան է ծագում, որովհետև գործի էական կողմը, ինչպէս ներկայացնում է պ. Նոբել, պարունակում է իր մէջ շատ մութը կէտեր: Նշանակենք մի քանի հանգամանքներ, որ կարողանանք պարզելու մեր միտքը:

1) «Եղ. Նոբ. ընկերութիւնը» կերոսինի գործարանատէր է:

2) Այդ ընկերութիւնը իր արդիւնաբերած կերոսինը ինքն է վաճառահանում, ուրեմն՝ նա այդ մթերքի վաճառականն է:

3) Ընկերութիւնը ունի թէ ջրային և թէ ցամաքային բեռնակրութեան միջոցներ: Նա, յանձն առնելով այլ ապրանքատէրերի բեռնակրութիւնը, դառնում է բեռնակրական ընկերութիւն:

4) Ընդունելով իր վրա այլ վաճառականների կերոսինի հովանաւորութիւնը իր ամբարներում, «Եղ. Ն. ընկերութիւնը» դառնում է համբարանոցների ընկերութիւն:

5) Որովհետև կերոսինի տեղափոխութիւնը պիտի կատարվի հեղուկ բեռնակրութեամբ, նա պիտի դ ի մ ա գ ր կ վ ի և միանգամ ընդ միշտ ունենայ յայտնի որակութիւն: Կերոսինի այդ որակութիւնը որոշող խարազը պիտի լինի ինքը «ընկերութիւնը»: Ուրեմն՝ «Եղ. Ն. ընկ.» ներկայանում է այս անգամ, որպէս կերոսինի ե ր դ մ ն ա կ ա լ ո ր ո շ ո ղ (присяжный браковщикъ, le trieur juré):

6) Յենվելով իր մեծագին գոյքի վրա, «ընկերութիւնը» պիտի վարրանտներ տայ ապրանքատէրերին, որոնք կարելութիւն կունենան հեշտութեամբ ձեռք բերել դրամ: Ուրիշ խօսքով, «Եղ. Ն. ընկերութիւնը» նաւթային շուկայում իր ունեցած դրամական յարգին բաժանորդակից պիտի անէ կերոսին վաճառողներին:

Ահա այդքան բազմազան օպերացիաներին է ձեռնամուխ լինում «ընկերութիւնը»: Սկսենք վերջերորդ հանգամանքից, վարրանտից: Պ. Նոբելը իր նամակի մէջ մատնացոյց է անում «Standard Oil C-ny» վարրանտներին: Հարկաւոր է այստեղ նկատել, որ այդ ամերիկական ընկերութիւնը ունի իր ձեռքում կերոսինի մեծագումար առևտուրը, և ընդ սմին ընդունում է իր համբարանոցները հովանաւորելու համար սև նաւթը, որի համար տալիս է վարրանտներ, այսինքն՝ «Standard Oil C-ny» վարրանտ է տալի ոչ թէ այն մթերքի համար, որով առևտուր է անում նա, այլ նաւթի համար, որից կերոսին է նա պատրաստում: Նոբելի նախագիծը այլ է. նա վարրանտ է տալու այն մթերքի համար, որով ինքն է առևտուր անում: Ուրեմն՝ սրա վարրանտները հէնց իրանց հիմանց մէջ պիտի զանազանվեն «St. Oil. C-ny» վարրանտներից. Ամերիկայում կերոսինը գրաւական է նաւթին, Ռուսաստանում կերոսինը կերոսինին, որովհետև «Եղ. Ն. ընկ.» գոյքի մեծութիւնը հիմնած է կերոսինի առևտրի վրա և նա վարրանտներ պիտի տայ նոյն իսկ մթերքի համար: Պ. Նոբել Ամերիկայի վաճառական աւանդութիւններից է օրինակ առնում և սակայն շեղվում է նրանց ուղիղ ճանապարհներից. այնտեղ՝ գործնական օրէնք է, որ համբարանոցի դրամագլուխը յարաբերութիւն չունենայ համբարանոցների մէջ գտնված մթերքների բօրսային թանկագնութեանց հետ, այստեղ՝ ուղղակի հակառակ երևոյթը պիտի տեսնենք,—այդ մէկ: Երկրորդ՝ Ամերիկական վաճառականութիւնը ունի իրան սեփականեալ սովորութիւնները՝ իր աւանդութիւնը, որոնցից կատարելագործվել են տեղական ե ր դ մ ն ա կ ա լ ո ր ո շ ո ղ ն ե ր ը: Սրանք լինելով անկախ անձինք, ինչպէս ապրանքատէրերից, նոյնպէս և համբարանոցների կառավարչութիւնից, երբ որոշում են այս կամ այն ապրանքի որակութիւնը և նշանակում են նրան վարրանտի մէջ, այն ժամանակ է միայն վարրանտը ստանում իր պարզ ու պատշաճ նշանակութիւնը և այն ժամանակ է միայն յարգվում դրամական հաստատութիւններում: Թող ընթերցողը մտաբերէ ամերիկական Grain-inspector-ների նշանակութիւնը հացի առևտրի մէջ, որոնց վերաբերմամբ խօսվեցաւ անցեալ տարի «Մշակի» մէջ («Մ շ ա կ» № 209): Գալով մեր նաւթային առևտրի սովորութիւններին, պիտի ասած, որ այդ սովորութիւնները հանդէս չեն բերել մինչև այժմ որոշողներ, և, ինչպէս երևում է պ. Նօբելի նամակից, «ընկերութիւնը» ինքը պիտի կատարէ այդ դերը:

Այդ հանգամանքը դժուարութիւն պիտի ծագեցնէ «ընկերութեան» և վաճառականների մէջ լինելիք յարաբերութեանց մէջ. «ընկերութիւնը պիտի աշխատէ ինչքան որ կարելի է սար համարով նշանակել իրան յանձնելի կերոսինը (նրա օգուտն է այդպէս պահանջում), իսկ ապրանքատէրը բարձր համար պիտի պահանջէ իր ապրանքին: Այս երկու ի ն տ ե ր ե ս ի մէջ չը կայ միջնորդ, չէզոք [...] կամ կարգադրութիւն—առանց շարժառիթ զանազան խարդաւանութեանց, որք շատ սպասել չեն [...] երևան գալու համար: Այս պատճառով է որ [...] երկրում չէք տեսնի որ համբարանոցի տէրը [...] մի և նոյն ժամանակ браковщикъ. Վարրանտի [...] տեսակի հետ սերտ կապերով է կապված [...] ների՝ գնահատողների հաստատութիւնը (инсти-тутъ), որին չէ կարող ներկայացնել ինքը [...] կերութիւնը»: Հակառակ դէպքում, այդ [...] մանքը շատ խարթ կը դայ բարեմոյն վաճա[...]կանութեանը: Արդեօք հարկաւո՞ր է ասել, որ [...] խորհրդածութիւնները վերաբերում են այն [...] ներին, որք դ ի մ ա գ ր կ վ ո ւ մ են շուկայ [...] գալու համար, ինչպէս նաւթը պիտի լինի [...] նում, ինչպէս հացն է Ամերիկայում և այլ[...]

Խօսելով վարրանտի վրա, հարկաւոր է [...] առաջ ունենալ և հետևեալը: Արևելեան Եւրոպայի տէրութիւնների փորձը ցոյց է տալի որ [...] րանտի սիստեման ունեցել միշտ ցուցամ[...] րի օրէնսդրութեան մէջ: Առանց օրէնսդր[...] հիմանց վարրանտը չի ունենայ մի որ և է [...] հաւատչեայ իր օգտաւէտութեան համար, [...] կառավին կը դնէ մեծ խոչընդոտներ վաճառ[...]

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 յունիսի: Երկրագործութեան և գիւղական արդիւնաբերութեան բաժնի տեղեկութիւնների համեմատ հունձի վրա հետևեալ յոյսերը կան. Գերմանիայի մէջ հունձը ընդհանրապէս բաւականացուցիչ է, Աւստրիայի մէջ միջակ, Ունգարիայի մէջ սպասում են լաւ հունձի, բայց ցորենը երևի անցեալ տարվանից պակաս կը լինի, Ֆրանսիայի մէջ սպասում են լաւ հունձի, Իտալիայի մէջ հունձը լաւ է, Անգլիայի մէջ հունձը բաւականացուցիչ է, Միացեալ Նահանգների հաւանական հունձը լինելու է 410 միլիօն բուշել, մի քանիսի կարծիքով ցորենը լինելու է 420—430 միլիօն բուշել, մինչդեռ անցեալ տարի եղել է 520: Ամերիկացի վաճառականները յոյս ունեն բաւական հաց ունենալ արտահանելու համար: Ընդհանրապէս ամեն տեղ դուցէ բացի Ունգարիայից սպասում են ամենաբարձր հունձի համեմատաբար 1882 թուականի հետ:

ԿՐՕՆՇՏԱՏ, 28 յունիսի: Այսօր Բարձրագոյն ներկայութեամբ կայացաւ նաւախաղ, որին մասնակցում էին 10 նաւեր: Թագաւոր կայսրը խաղը սկսեց Ծովակետական „Աֆրիկա“ նաւից, յետոյ նայեց միւս նաւերը, որոնք վերադարձել էին հեռաւոր ճանապարհորդութիւնից, իսկ յետոյ նայեց „Ստրելոկ“ նաւը, որ այսօր արտասահման է գնում: Թագաւորը մանրամասն քննում էր իւրաքանչիւր նաւը: „Դերժավա“ նաւի վրա սպասում էին թագաւորին դումայի ձայնաւորները և արհեստաւորների պատգամաւորները նշաններով: Քաղաքագլուխը ներկայացրեց Նոցա Մեծութիւններին ոսկեջրած սկուտեղի վրա աղ և հաց, իսկ թագուհուն փունջ: Իր ճառով քաղաքագլուխը յիշեցրեց Թագուհուն, թէ Կրօնշտատը առաջին քաղաքն էր, որ 1866 թուականին Թագուհու Ռուսաստան հասնելու ժամանակ բաղդաւորութիւն ունեցաւ նրան ողջունելու: Արհեստաւորների առաջնորդը Թագուհուն խաչվառ ներկայացրեց: Երեկոյեան ժամի սկզբին Թագաւորը նշանով շնորհակալութիւն յայտնեց նաւատորմին և յետոյ Նոցա Մեծութիւնները բարեհաճեցին Պետերգօֆ ուղևորվել:

ՕԴԷՍՍԱ, 28 յունիսի: Այստեղ հասաւ „Րօսիա“ նաւը առաջին հունձի թէյի բեռնով: Նաւը անցաւ Պորտ-Սայիդ առանց յարաբերութիւն ունենալու ափի հետ, ուստի չենթարկվեցաւ կարանտինի:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 յունիսի: Համայնքների ժողովի մէջ Ֆիցմօրիս յայտնեց, որ բացի 1881 թուականի ռուս-պարսկական սահմանական դաշնագրից, Անգլիային յայտնի չէ Ռուսաստանի և Պարսկաստանի որ և է մի նոր դաշնագիր:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յունիսի: Յայտնված են Բարձրագոյն հրամաններ նշանաւոր տօնավաճառների առևտուրը հարկի ենթարկելու մասին, սենատի ընդհանուր ժողովների կազմակերպութեան և գործավարութեան կարգի փոփոխման և պետական բանկի մէջ կալուածատէրերի սօլօ մուրհակները ընդունելու մասին: Հաղորդված լուրը բանկային գործիչներին ընծաներ տալու մասին պաշտօնապէս հաստատվում է: Կադետների երկրորդ կօրպուսի մէջ մանկավարժական կուրսերը փակվում են և նրանց վերաբերեալ կանօնները ոչնչացնվում են: „Новости“ լրագրի հաղորդած լուրը Բուխարայի զօրքերի մէջ ռուսաց համազգեստի և հրամանատարութեան ռուսաց եղանակի մտցնելու մասին անհիմն է: Յունիսի 26-ից սկսված է կանօնաւոր հաղորդակցութիւն Նիկօլսկի երկաթուղու և Պուտիլօվսկի նաւահանգստի մէջ:

ՌԻԲԻՆՍԿ, 29 յունիսի: Յունիսի 27-ին բացվեցաւ գիւղատնտեսական աշխարհահանդէս, որին ներկայացան բազմաթիւ մասնակցողներ:

ՓԱՐԻԶ, 29 յունիսի: Արտաքին գործերի մինիստր Շալմել-Լակուր յայտնեց, որ Ֆրանսիան կը գրաւէ միայն Կարմիր գետի ներքին մասերը, իսկ ամբողջ Անամի նուաճումն աչքի առաջ չունի, որ Չինաստանը թշնամական դիտաւորութիւններ չունի, բայց եթէ նա կը հետևի չարամիտ խորհուրդների և պատերազմ կը յայտնի, պատգամաւորների ժողովը կը կարողանայ պաշտպանել երկրի շահերը և որ Ֆրանսիան Չինաստանին դաշնագրութիւն է առաջարկում սահմանների փոխադարձ ապահովութեան մասին և յոյս ունի, որ բանակցութիւնները կաջողվեն: Պատգամաւորների ժողովը 371 ձայների բազմութեամբ 86-ի դէմ հաւանութիւն ընծայեց կառավարչական քաղաքականութեանը:

ԼՕՆԴՕՆ, 29 յունիսի: Որովհետև երեսունական թուականներին ապացուցված է կարանտինների անաջողութիւնը, մտադրութիւն կայ կասկածաւոր նաւերը ենթարկել բժշկական քննութեանը և առողջացնող միջոցների: Հնդկաստանից եկող շոգենաւերը, որոնք անցնում են Սուէզի ջրանցքից առանց կանգնելու վարակված տեղերում, կասկածաւոր չեն համարվում: Կասկածաւոր չեն նոյնպէս և Ալէքսանդրիայից անցնող նաւերը, բացի այն դէպքից, երբ նաւի վրա խօլերայով մէկը հիւանդանում է: Չինաստանի մէջ խօլերա յայտնվելու մասին լուրը չէ հաստատվում: Պարլամենտական մասնաժողովը կարծիք յայտնեց Լամանշի տոննելի կառուցման դէմ: Լեսսեպսի հետ համաձայնութիւն կայացաւ Սուէզի երկրորդ ջրանցքի կառուցման մասին:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 30 յունիսի: Այս գիշեր դատավճիռ կայացվեցաւ Սադօվսկու և դռնապան Մատկօվսկու գործի մասին: Նրանցից առաջինը մեղադրվում է մարդասպանութեան համար իր հարազատ տատ պառաւ Պեստրօվսկուն և նրա ազգական օրիորդին կողոպտելու նպատակով, իսկ վերջինը այդ յանցանքին մասնակցելու համար: Սադօվսկի դատապարտված է 20 տարվայ, իսկ Մատկօվսկի 15 տարվայ տաժանակիր աշխատանքների:

ԲԵՐԼԻՆ, 30 յունիսի: „Nord. Deut. Allg. Zeitg“ լրագիրը հաղորդում է, որ իշխան Օրլօվի տեսակցութիւնը իշխան Բիսմարկի հետ չը կայացաւ, որովհետև վերջինի խանգարված առողջութիւնը կատարեալ հանգստութիւն է պահանջում, թէպէտ գերմանական կանցլերին շատ հաճելի կը լինէր իր ռուս բարեկամի հետ տեսակցութիւնը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 յունիսի: Վաշինգտօնից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ ցորենի հունձը Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ չափազանց առատ է: Ձմեռը ցանված ցորեն հաւաքված է 300 միլիօն բուշել, իսկ գարու և վարսակի հունձը անցեալ տարվանից աւելի չէ: Լուր է տարածված, որ յուլիսի սկզբին դանիական թագաւորը հասնելու է Ս. Պետերբուրգ: Երէկ տօնեցին Պետրօպավլօվսկի մայր-եկեղեցու 150 ամեակը: Բազմաթիւ ուխտաւորներ կային, որոնց թւում և մի քանի բարձրաստիճան անձինք: Պատարագից յետոյ քարոզ ասվեցաւ գլխաւորապէս եկեղեցու պատմութեան վերաբերեալ: Քարոզի վերջը քարոզողը հրաւիրեց աղօթողներին յիշատակել Ս. Պետերբուրգի մեծ հիմնողին: Լրագիրները հաղորդում են, որ դաշտային գլխաւոր նախկին ինտենդանտ տայնի սօվետնիկ Րօսիցկու գործը կը քննվի այստեղ զինուորական-նահանգական դատարանի մէջ սեպտեմբերին:

ԼՕՆԴՕՆ, 30 յունիսի: Երէկ համայնքների ժողովի մէջ Գլադստօն յայտնեց, որ Ֆրանսիական ծովակետը Մադագասկար կղզու վրա հրամայեց անգլիական հիւպատոսին, Տամատավա քաղաքի մէջ, հեռանալ 24 ժամվայ ընթացքում, բայց մինչև այդ ժամանակամիջոցի լրանալը հիւպատոսը վախճանվեցաւ: Ֆրանսիացիները ընդհատեցին յարաբերութիւնները բրիտանական զինուորական նաւի և ափի հետ, հրամայեցին իջեցնել բոլոր օտար հիւպատոսների դրօշակները, կալանաւորեցին անգլիական հիւպատոսի քարտուղարին և անգլիական միսիօնարին: Վերջը Գլադստօն ասեց, որ Ֆրանսիայից աւելի մանրամասն տեղեկութիւնների է սպասում:

ՎԻԷՆՆԱ, 30 յունիսի: Վադդինգտօն ֆրանսիական դեսպան նշանակվեցաւ աւստրիական կառավարութեան մօտ:

ԼՕՆԴՕՆ, 30 յունիսի: Սուէզի երկրորդ ջրանցքի մասին կայացաւ հետևեալ համաձայնութիւնը: Ջրանցքը այժմեան ջրանցքին մօտաւորապէս զուգահեռական պէտք է լինի և վերջանայ մինչև 1888 թուականը: Տարիֆը պէտք է հետզհետէ փոքրանայ: Նաւագնացութեան փոխ-նախագահը և գլխաւոր տեսուչը պէտք է անգլիացիներ լինեն: Ջրանցքի փորելու համար հարկաւոր 8 միլիօն ֆունտ ստերլինգ Անգլիան է տալիս:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յուլիսի: Զինուորական խորհուրդը որոշեց, զինուորականներին իրաւունք տալ 20 օրվանից աւելի տեւողական արձակուրդ ունենալ երկու տարին մի անգամ քաղաքական ծառայողների նման:

ՎԻԼՆՕ, 1 յուլիսի: Յունիսի 30-ին գիշե-

նութեան և շահեստի զարգացմանը... Պարունակելով իր մէջ համ պարտամուրհական, համ գրաւական արտօնութիւնները (այս է վարրանտի նշանակութիւնը) և չունենալով յենակէտ օրէնսդրութեան մէջ, ո՛վ պիտի որոշէ այն հազար մի տեսակ յարաբերութիւնները, որ պիտի ունենան միմեանց հետ համբարանոցի կառավարչութիւնը, ապրանքատէրը, նրա կրեդիտօրները: Ճշմարիտ է, այժմ էլ պատահում է, որ երկաթուղիների տուած ստացագրերը գրաւ են դնում սրա նրա մօտ, մինչև անգամ այդ ստացագրերը կրեդիտ են գտնում և բանկերում, որովհետև նրանք ոչ այլ ինչ են բայց եթէ նոյն ինքն ապրանքը, գրաւական. եթէ սնանկանում է պարտականը, ստացագիրը իր ձեռին ունեցողը ստանում է լիուլի իր տուած դրամի հատուցումն: Ուրիշ բան է վարրանտը. նա համ ստացագիր է, համ պարտամուրհակ, ուրեմն նրա հատուցումն, երբ կը սնանկանայ ապրանքատէրը, պիտի կատարվի մի այլ կարգ ու կանոնով ոչ ինչպէս պարտամուրհակ և ոչ ինչպէս ստացագիր: Մեր օրէնսդրութեան մէջ դեռ մինչև այժմ չը կան այդ կանօնները, որոնք գտնվում են ֆրանսիական, բելգիական, գերմանական և այլ օրէնսդրութեանց մէջ *):

Անցնենք այլ կէտերին: Մէկ գործարանատէր կամ մի գործարանական ամբողջ ընկերութիւն կարող է վաճառահանել իր արդիւնաբերած մթերքը, և այդ վաճառահանման համար կարող է ունենալ իր սեփական բեռնակրութեան միջոցները, ինչպէս ահա «Եղ. Ն. ընկերութիւնն» էր մինչև այժմ: Այդ երեք օպերացիայի մի ընկերութեան մէջ կենտրօնանալը ապացուցանում է նրա դրամագլխի մեծութիւնը և այն վստահութիւնը՝ որ ունի նա իր գործի վրա: Բայց յայդմանէ, նա՝ աներևոյթապէս՝ գոհացնում է այն յայտնի տնտեսական օրէնքին թէ՝ որքան որ սակաւաթիւ լինեն արդիւնաբերողի և սպառողների մէջ միջնորդները, նոյնքան առևտուրը ձեռնտու կը լինի երկու իսկ կողմի համար էլ: Ունենալ իր ձեռքի տակ բեռնակրութեան միջոցներ—նշանակում է հեռու պահել իր վաճառահանելի ապրանքի առաջարկութիւնը բեռնակրական շահեստի տատանվող առաջարկութիւնից, որը այնքան նշմարելի է երկաթուղիների վրա: Ոչ մի երկաթուղի չէ կարող ամենայն ժամ բաւականացնել ապրանք ուղարկողների պահանջը, վասն զի նրա շարժական կազմածքի քանակութիւնը չափ ու սահման ունի. պատահում է որ ապրանքատէրերը շաբաթներով են սպասում կառքեր ստանալու համար: Բայց երբ մի վաճառականական ընկերութիւն ունի իր սեփական կառքերը, այն դէպքում նրա համար այդ սպասելի օրերը պակասում են: Ահա այն գերազանցութիւնը, որ ունէ այդպիսի ընկերութիւնը իր հետ մրցողների առաջ: Մենք համակրում ենք միանգամայն այդպիսի ընկերութեանը:

Սակայն, գործը այլ գոյն է ստանում, երբ կառքատէր վաճառականական ընկերութիւնը՝ բացի իր ապրանքի բեռնակրութիւնից՝ յանձնառու է լինում հասարակական բեռնակրութեանը: Նա բացի բեռնակրութեան շահից ունի աւելի մեծ և ծանրակշիռ ակնկալութիւն, այն է՝ աշխատել իր սեփական ապրանքը ժամանակին տեղ հասցնելու և ոչ օտար վաճառականինը, յօգուտ իր և ի վնաս մրցողներին... Ոչ ոք ինքը իրան թշնամի չէ կարող լինել և վաղուց է մնացել այն հռչակաւոր ունտերօֆիցերշան, որ ինքն իրան ռոզգով էր պատժում... Եթէ ասենք մի շուկայում պահանջ կայ կերոսինի, դժուար է ենթադրել, որ «Եղ. Ն. ընկերութիւնը» բարձի թողի անի իր կերոսինը և Պօղոսի կամ Թորոսի կերոսինը շուկայ հանի, չէ՞ որ ունտէրօֆիցերշայի օրինակին հետամուտ պիտի լինէր...

Երկաթուղին մենավաճառական ձեռնարկութիւն է, և նրա՝ վաճառականութեան ու շահեստից համար՝ այդ վնասակար բնաւորութիւնը ամոքվում է դոյզն ինչ նրա կանօնադրութիւնով, ըստ որում երկաթուղու ընկերութիւնը պարտաւոր է զանազանութիւն չը դնել ոչ մի ապրանքատէրին, նա պարտաւոր է ուղարկել ապրանքները այն հերթով, որ հերթով մտել են նրանք իր կայարանը: Երբ տալիս էք ձեր ապրանքը երկաթուղու ընկերութեանը դուք քաջ գիտէք ձեր արտօնութիւնները, և գիտէք, որ եթէ «ընկերութիւնը» խանգարի ձեր արտօնութիւններից հէնց մէկը, նա պատասխանատու կը լինի դատարանի առջև: Ձեր այդ վստահութեան առհաւատչեան՝ բարձրագոյն իշխանութեամբ վաւերացրած՝ «ընկերութեան» կանօնադրութիւնն է: Երկաթուղու համար մի և նոյն է՝ ում ապրանքն է նա կրում, պ. Նոբէլինը թէ պ. Սարգիսեանինը,— միայն թէ ուղին բանի: Ուրիշ բան են հանդիսանում «Եղ. Ն. ընկերութեան» ագենտներն ու նաւթակրակառքերը. «ընկերութեան» համար տակաւին նոյնը չէ՝ թէ այս ինչ ժամանակ իր ապրանքներն են յառաջ սլանում թէ պ. Սարգիսեանինը:

Վերը առաջ բերած համակրութիւնները թոյլ են տալի մեզ վերջացնել այս յօդուածը հետևեալ գլխաւոր եզրակացութիւններով:

Ա. «Եղ. Ն. ընկերութիւնը» չէ կարող լինել մի և նոյն ժամանակ՝ համ համբարանոցի տէր, համ ապրանք ղրկող: Իսկ վարրանտի սիստեման գործադրելու համար հարկաւոր է օրէնսդրութիւն, լինի սա տէրութեան համար ընդհանուր օրէնք, կամ մասնաւոր՝ նոյն իսկ հէնց «Եղ. Ն. ընկ.» համար՝ կանօնադրութիւն:

Բ. Երկաթուղիների վրա հասարակական բեռնակրութիւն յանձն առնողը չը պիտի երբէք ձեռնամուխ լինի առևտուրին, և

Գ. Այս ամեն պահանջներին «Եղ. Ն. ընկեր.» չէ կարող բաւականացնել, մինչև որ նա առևտուր է անում նոյն իսկ մթերքով, որի վերաբերմամբ այնքան պարտաւորութիւններ է յանձն առնում:

Գաս. Ե.

---

*) Ֆրանսիա—օրէնք 25 մայիսի 1858 թ.: Բելգիա—18 նոյեմբերի 1862 թ.: Բազէլ—21 մարտի 1864 թ.: Ժնևա—1859 թ.: Սպանիա—1862 թ. և այլն:

րը Մօրշանսկու-Սիզրանի երկաթուղու նախագահ գեներալ-լէյտենանտ Ջէյմէ անզգուշութեամբ ընկաւ գնացքի տակ, որ կտրեց նրա երկու ոտքը: Նա անյապաղ վախճանվեցաւ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յուլիսի: Ֆինանսների մինիստրը առաջարկեց պետական բանկին պետական գանձարանի կարճատև մուրհակներ հրատարակել հետևեալ երեք կարգերի իւրաքանչիւր կարգը 10 միլիօն գումարի. 8-դ կարգի յուլիսի 1-ից, 9-դ կարգի յուլիսի 15-ից և 10-դ կարգի օգոստոսի 1-ից, ընդամենը 30 միլիօն գումարի, իւրաքանչիւր մուրհակը 500 ր., 1000 ր. և 5000 ր. սկզբնական գնով: Դրամագլուխը կը վերադարձնվի վեց ամսից յետոյ վերոյիշեալ ժամանակից տարեկան 4% հաշւով: Սև ծովի նաւահանգիստները խօլերայով վարակվելուց ապահովելու միջոցները ուժեղացնելու համար ներքին գործերի մինիստրը հետևեալ կարգադրութիւններ արաւ. անկատար վկայական ունեցող նաւերը ենթարկվում են 2 շաբաթվայ կարանտինի, բոլոր միացած նաւերը, որոնք գալիս են Կ. Պօլսի նեղուցից և Անատօլիայի ափերից, նոյնպէս և այն նաւերը, որոնք օտար կարանտինի ենթարկված են, նորից պէտք է ենթարկվեն 7 օրվայ կարանտինի: Յիշեալ բոլոր նաւերը ուղարկվում են բացառապէս Օդէսսա, Կերչ, Ֆէօդօսիա և Բաթում:

ՓԱՐԻԶ, 1 յուլիսի: Պատերազմական գործողութիւնները Տօնկինի մէջ օրերումս կը սկսվեն:

ԼՕՆԴՕՆ, 1 յուլիսի: Լորդ Գրենվիլ հաղորդեց լորդերի ժողովին, որ Ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրը ոչինչ չը գիտէ Մադագասկարի անցքերի մասին և տեղեկութիւններ կը հաւաքէ: Գրենվիլ կարծում է, որ անգլիական նաւատորմի ուժեղացնելը Մադագասկարի ջրերի վրա նպատակայարմար չէ և կարող է այլ մեկնութիւն ստանալ, մանաւանդ որ առիթ չը կայ ենթադրելու, որ Ֆրանսիան հրաժարվի բաւականութիւն տալուց:

ՓԱՐԻԶ, 1 յուլիսի: „Հաւասի“ գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Ֆրանսիական կառավարութիւնը պատուիրեց իր հիւպատոսին Զանզիբարի մէջ հաստատ տեղեկութիւններ հաւաքել Մադագասկարի անցքերի մասին և կարծում է, որ անգլիական հաղորդութիւնները գոնեա չափազանցեցրած են, որովհետև ծովապետ Պյերրի զգուշութիւնը ամենքին յայտնի է: Երեկոյեան լրագիրները հանգիստ են գրում: Համոզում կայ, որ գործը նշանաւոր հետևանքներ չի ունենայ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յուլիսի: Ներքին առաջին փոխառութեան յուլիսի 1-ի վիճակախաղի գլխաւոր գումարները ընկան հետևեալ տոմսակներին.

№№ Սէրիի		№№ տոմսակի		տարած գումար.
14,098	—	46	—	200,000
6,960	—	41	—	75,000
16,424	—	39	—	40,000
14,690	—	11	—	25,000
13,996	—	39	—	
3,436	—	43	—	10,000
17,759	—	4	—	
12,500	—	18	—	
4,894	—	23	—	
17,424	—	36	—	8,000
3,725	—	14	—	
15,731	—	25	—	
4,073	—	11	—	
9,860	—	24	—	
9,799	—	10	—	
6,282	—	5	—	5,000
15,920	—	11	—	
9,579	—	47	—	
17,003	—	36	—	
14,916	—	24	—	
14,607	—	49	—	
8,618	—	33	—	
10,331	—	47	—	
10,561	—	3	—	
1,040	—	10	—	
11,025	—	24	—	
4,984	—	15	—	
1,267	—	45	—	
19,168	—	39	—	
4,490	—	19	—	1,000
4,791	—	8	—	
14,597	—	18	—	
16,232	—	5	—	
15,739	—	45	—	
13,623	—	3	—	
993	—	3	—	
8,767	—	50	—	
1,418	—	20	—	
12,325	—	23	—	
2,383	—	29	—	

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յուլիսի: Ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակների վիճակախաղի ժամանակ հանգան հետևեալ սէրիաները.

9, 79, 291, 369, 424, 578, 770, 1136, 1501, 1551, 1600, 1675, 2086, 2482, 2818, 3797, 3861, 3913, 4877, 4947, 5292, 5332, 5756, 5868, 6173, 6769, 7288, 7521, 7565, 7567, 7797, 7981, 8092, 8769, 8335, 8526, 8606, 8771, 9047, 9377, 9794, 9988, 10,383, 10527, 10771, 10774, 11038, 11311, 11524, 11563, 11642, 12195, 12366, 12497, 12968, 13342, 13800, 14370, 14760, 15358, 15496, 16100, 16406, 16654, 16805, 16897, 17383, 17528, 17557, 18153, 18636, 19223, 19510 և 19665:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԷԺԱՆ ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ամառվայ ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ 4 ր., 5,000 թէյ բաժակներ 25 կ., 6,000 դանակակալներ և պատառաքաղաքակալներ 10 կ., 3,000 սռօպ անգլիական փօստային ԹՈՒՂԹ 1 ր. 20 կ. մինչև 4 ր. 40 կ. (ամենալաւ տեսակը): **ԹԷՅԻ** աչագին քանակութիւն 1-ին հունձի 1 ր. մինչև 2 ր. ֆունտը, իսկական ֆու-չէ-ֆու կչիռը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ: **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ Նոյն տեղը Ջրամաններ շատ էժան:
6—10

ԳԱԼԵՐԷԱ **ԱՐԾՐՈՒՆԻ**, ԴՎՕՐՑՕՎԱՅԱ ՓՈՂՈՑ
ՊԱՀԵՍՏ **ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ** № 144.

СКЛАДЪ ЕВРОПЕЙСКИХЪ ТОВАРОВЪ
№ 144, ГАЛЛЕРЕЯ АРЦРУНИ

Ծախվում են. մեծ քանակութեամբ և խիստ էժան, վիէննայի ԹՕՆԷԹ ֆաբրիկայի ՄԷԲԷԼԻ ամեն տեսակ, նոյնպէս ՈՍԿԵՋՕԾ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐ հայելիների համար և ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ, լուսանկարների համար ԱԼԲՈՒՄԻ թուղթ, բէլգիայի ԱՊԱԿԻՆԵՐ պատուհանների համար, ամեն տեսակի, նոյնպէս ՄԱՐՄԱՐԻՕՆ քար, ԹՈՒՋԵԱՑ ԱՄԱՆՆԵՐ էմալով, ՆԻԹՐԱԹ ԴԱՐԺԱՆ, ՈՍԿԻ և ուրիշ շատ ապրանքներ:

Ա. Ջ. ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂՕՎԻ գործակալութեան և առևտրի գլխաւոր գրասենեակը պատիւ ունի յայտնել, որ բացի իր բացած գործակալութիւններից և նրանց բաժիններից կովկասի, Ռուսաստանի, Պարսկաստանի և Եւրօպայի բոլոր առևտրական գլխաւոր քաղաքների մէջ, նա բացեց դարձեալ մի բաժին **ՆԻԺԵԳՕՐՕԴԵԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻ ՄԷՋ, ՇԼԵԱՊՆՕԻ ՐԵԱԴ ԼԻՏ.** Г. № 5 և ընդունում է բեռների ուղարկելը ամեն տեղ, որտեղ գործակալներ և բաժիններ ունի ամենաչափաւոր գներով, նոյնպէս յանձն է առնում կօմիսայով ապրանքներ գնել և ծախել:
1—3

ՇՕԿՕԼԱՏ ԵՒ ԴՐԱԺԷ
Ս. ՍԻՕՒ ԵՒ ԸՆԿ.
ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ **ՄՕՍԿՎԱՅԻ** ՄԷՋ

Գտնվում է **ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ** հետևեալ մագազիններում. Գ. Մ. Կօպաձէի, Ս. Անիեվի, Ա. Պ. Ակօպօվի, Վ. Ֆ. Սիտօվի, Ե. Ա. Եզիազարօվի, Գ. Ա. Բաեազչեվի, Ս. Ա. Ծովիանօվի, Յ. Ա. Բաբանօսօվի, Յ. Ի. Գուրգենօվի, Ի. Ա. Եւանգուլօվի և ուրիշ շատերի մագազիններում, նոյնպէս և ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ երկրի միւս բոլոր քաղաքներում:
10—24 (1—15)

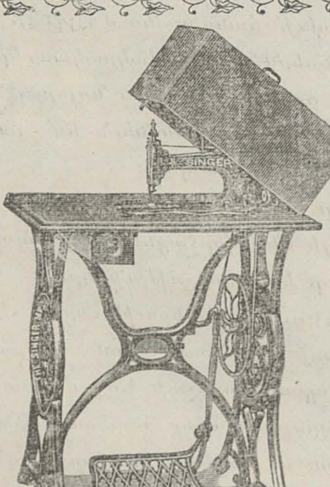

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Զ Ի Ն Գ Ե Ր
Ն Ի Ւ - Ե Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ
ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՋԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ:

Ծախւում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպատող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ուժերը սպառելու: Ծախվում է

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՑ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Այս խոստութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գեղեցիկ յատկութիւններով ամենքին գրավում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ: Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան The Singer Manufacturing C-° ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կռթի և մառուլի վրա. The Singer Manufacturing C-°,

Գ. Ն Է Յ Դ Լ Ի Ն Գ Ե Ր, Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս, Գ Օ Լ Օ Վ Ի Ն Ս Կ Ի Փ Ո Ղ Ո Ց, Տ Ո Ւ Ն Մ Ի Ր Ի Մ Ա Ն Օ Վ Ի

ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ Պօլիցէյսկայա փողոց, տուն Թերգի-Օղլի:
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի:
ԲԱԳՈՒԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագօվի:
Իւրաքանչիւրին միջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենաօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մուտքերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու: Հնացած մեքենաները խանութը փոխւում է:
9—50 (1)